

“Ne u fie ma’u ke fakamālō atu kiate koe, Kulisiti. Na’á ke tā ha sipinga faka’ofo’ofa ‘i he ako’anga mā’olungā. Na’á ke anga’ofa mo angama’a. Ne ako’i au ‘e he ongo faifekau mo fakaafe’i au ke u papitaiso, ka ko koe ‘eku faifekau hono tolú. Ne ke tō ha ngaahi tenga ‘i ho’o ngaahi ngāuē, pea ko e mo’oni ne ke ‘ai ‘eku mo’uí ke toe lelei ange. ‘Oku ‘i ai hoku fāmili ta’engata he taimí ni. ‘E tupu hake ‘eku fānaú ‘o ‘ilo ‘a e kakato ‘o e ongoongolelei. Ko e tāpuaki ma’ongo’onga taha ia ‘e lava ke ma’u ‘e ha taha. Ne ke tokoni ke u ma’u ia ‘i he’eku mo’uí.”

Na’e vahevahe mai ‘a Kulisiti ‘i he taimi ne u fetu’utaki ai kiate iá, “Taimi ‘e ni’ihi ‘oku ou fakakaukau ‘oku tau fanongo ki he lisi ‘o e ngaahi ‘ulu-ngāanga ‘oku ‘omi ‘e he Tefito ‘o e Tui hono hongofulu mā tolú, pea tau ongo’i lōmekina ai. Neongo ia, ‘oku ou ‘ilo’i ‘i he’etau mo’uí ‘aki e ngaahi tu’unga mo’uí ko ‘ení pea faifeinga ke muimui ki he sipinga ‘a Kalaisí, te tau lava ‘o fakahoko ai ha me’a ‘oku makehe. . . . ‘Oku ou ongo’i tatau mo ‘Āmoni ‘i he ‘Alamā 26:3 ‘i he’ene pehē, “Pea ko e tāpuaki ‘eni kuo foaki kiate kitautolú, kuo ngaohi kitautolu ke tau hoko ko e ngaahi me’angāue ‘i he to’ukupu ‘o e ‘Otuá ki hono fakahoko ‘o e ngāue ma’ongo’ongá ni.”

Ko ‘eku lotú ia ‘e ‘ikai ngata pē ‘i ho’omou lea’aki takitaha “‘Oku ou tui ‘oku totonu ke faitotonu mo angatonú,” ka te mou tukupā foki ke mo’uí ‘aki ‘a e palōmesi ko iá ‘i he ‘aho kotoa pē. ‘Oku ou lotua ‘i ho’o fai ‘ení, ‘e poupu’i koe ‘e he mālohi, ‘ofa mo e ngaahi tāpuaki ‘a e Tamai Hēvaní ‘i ho’o fai ‘a e ngāue na’e fekau’i mai ai koe ki hení. ‘Oku ou fai ‘eni ‘i he huafa ‘o Sīsū Kalaisí, ‘ēmeni. ■

MA’U’ANGA FAKAMATALÁ

1. Thomas S. Monson, “Vakai ki he Kuohilí pea Laka Ki Mu’a,” *Liahona*, Mē 2008, 90.
2. *Tu’u Ma’u ‘i he Tui* (2004), 16.
3. Vakai, ‘Ekesōtosi 20:15–16.
4. *Ngaahi Tefito ‘i Mo’oni ‘o e Ongoongolelei* (2009), 179.
5. Howard W. Hunter, “Basic Concepts of Honesty,” *New Era*, Feb. 1978, 4, 5.
6. William J. Scott, “Forgot to Look Up,” *Scott’s Monthly Magazine*, Dec. 1867, 953.
7. Vakai, *Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary*, 11th ed. (2003), “true.”
8. Charlotte Brontë, *Jane Eyre* (2003), 356.

Fai ‘e Mary N. Cook

Tokoni ‘Uluaki ‘i he Kau Palesitenisí Lahi ‘o e Kau Finemuí

“Manatu’i ‘Eni: ‘Oku Kamata ‘a e Anga’ofá ‘Iate Au”

‘Oku lava ke ‘omi ‘e he angalelei ‘a e fiefiá mo e uouangatahá ki ho ‘apí, ki ho’o kalasí, ki ho uōtí, pea mo ho ‘apiakó.

I he ngaahi uike si’i kuo hilí, ne u ako ha lēsoni mahu’inga mei ha ki’i ta’ahine Loumaile ‘a ia ko e tokotaha ia mei he to’u tupu na’e lea ‘i hoku uōtí. Ne ongo mo’oni kiate au ‘ene ako’i ‘i he loto fakapapau mo e fakamo’oni kia Sīsū Kalaisí. Na’á ne faka’osi ‘aki ‘eni ‘ene leá: “I he taimi ne u ‘ai ai ‘a Sīsū Kalaisi ke hoko ko e uho ‘eku mo’uí, ne lelei ange hoku ‘ahó. ‘Oku ou anga’ofa ange ki hoku ngaahi ‘ofa’angá, mo u fonu ‘i he fiefiá.”

I he ngaahi māhina si’i kuo hilí ne u nofo pē ‘o vakai mai mei he mama’ó ki he finemuí ni. ‘Okú ne fakafe’iloaki fiefia mo malimali ki he taha kotoa pē. Kuó u fakatokanga ‘i ‘ene fiefia ‘i he lavame’a ‘a e to’u tupu kehé. Ne toki fakahā mai kiate au ‘e he ongo Maeameiti ‘a e fili ‘a e finemuí ko ‘ení ke ne fakafoki ‘ene tikite hū ki ha faiva ‘i he’ene ‘ilo’i he ‘ikai ke ne a’usia ai e “anga-mā’oni’oni mo e faka’ofo’ofá.”¹ ‘Okú ne angalelei, anga’ofa, and talangofua. ‘Okú ne ha’u mei ha ‘api ko e fa’ee pē pe

tamaí ‘oku ‘i aí, pea ‘oku faingata’a ia ‘ene mo’uí, ko ia ‘oku ou fakakaukau pe ‘oku anga fēfē ‘ene ma’u ha laumālie fiefia mo anga’ofá. Ne u ma’u ‘a e talí ‘i he fakamo’oni ‘a e finemuí ko ‘ení, “‘Oku fakatefito ‘eku mo’uí ‘ia Sīsū Kalaisi”.

“‘Oku mau tui ‘oku totonu ke faitotonu, angatonu, sino ma’a, angalelei, anga-mā’oni’oni, pea fai lelei ki he kakai kotoa pē.” ‘E teuteu’i kitautolu ‘e he ngaahi ‘ulungāanga ko ‘eni ‘oku hā ‘i he Tefito ‘o e Tui hono hongofulu mā tolú ki he ngaahi tāpuaki ‘o e temipalé mo e mo’uí ta’engata.

‘Oku ou tokanga ki he fo’i lea pē ‘e taha ‘i he ngaahi leá ni—ko e *angalelei*. Ko e *angalelei* ko ha fo’i lea faka’ofo’ofa ‘oku ‘ikai ke tau fa’a fanongo ki ai. Ko e ha’u mei he lea faka-Latiná pea ko hono ‘uhingá “ke talamonū ki ha taha.”² Ko e angalelei ko e anga’ofa, lea ‘ofa, mo e ‘ofa faka-Kalaisí. Ne ako ‘e homou tokolahi ‘o kau ki he fakakaukau ‘o e angalelei ‘i he Palaimelí pea mou faivelenga ke ma’u loto e hivá ni:

‘Oku ou fie anga’ofa ki he taha kotoa, He ko hono tonú ia. Te u pehē kiate au, “Manatu’i ‘eni: Ke u kamata ‘a e anga’ofā.”³

Ne ako’i kitautolu ‘e hotau Fakamo’uí ‘o kau ki he mo’ui ‘aki e angalelé. Na’e ‘ofa mo tokoni ‘a Sīsū ki he taha kotoa. Kapau te tau fakatefito ‘etau mo’uí ‘ia Sīsū Kalaisi ‘e tokoni’i ai kitautolu ke tau ma’u ‘a e ‘ulungāanga ko ‘eni ‘o e angalelé. Ke tau fakatupulaki ‘a e ngaahi ‘ulungāanga tatau mo Kalaisi, kuo pau ke tau ako ‘o kau ki he Fakamo’uí pea [“muimui ‘i Hono halá.”]⁴

‘Oku tau ako mei he talanoa fakatātā ‘o e Samēlia Leleí ‘oku totonu ke tau ‘ofa ki he taha kotoa. ‘Oku kamata e talanoá mei he Luke vahe 10, ‘i hono fakafehu’i ‘e he loeá ‘a e Fakamo’uí, “Ko e hā te u fai ke ma’u ai ‘a e mo’ui ta’engatá?”

Ko e tali: “Ke ke ‘ofa ki he ‘Eiki ko ho ‘Otuá ‘aki ho lotó kotoa, mo ho laumālié kotoa, mo ho ‘atamaí kotoa; pea ki ho kaungā’apí ‘o hangē pē ko koé.”

Na’e toe fehu’i ange ‘e he loeá, “Ko hai hoku kaungā’apí?” Ko ha fehu’i mahu’inga ia ke ‘eke ‘e he loeá, neongo na’e ‘i ai e ngaahi kaungā’apí ‘o e kau Siú ki he tokelaú, ‘a ia ko e kau Samēliá, ne nau fu’u fehi’a ‘aupito kiate kinautolu he ko e taimi ne nau fononga mai ai mei Selusalema ki Kālelí, te nau takai hake pē he hala lōloa ‘oku fou atu ‘i he Tele’a Soataní kae ‘ikai ke fou atu ‘i Samēlia.

Na’e tali ‘e Sīsū ‘a e fehu’i ‘a e loeá ‘aki e talanoa fakatātā ‘o e Samēlia Leleí. Fakatatau ki he talanoa fakatātā,

“Ko e tangata ‘e toko taha na’e ‘alu hifo mei Selusalema ki Selikō, pea mo’ua ia ki he kau kauha’á, pea nau vete ‘iate ia ‘a hono ngaahi kofú, mo taa’i ia, pea nau ‘alu mei ai kuó ne mei mate. . . .

“Ka na’e fononga ha tangata Samēlia, pea hoko ia ki he potu na’e ‘i ai iá: pea kuo mamata ia ki aí, peá ne manava’ofa lahi,

“O ne ‘alu ange ‘o nono’o hono laveá, pea lilingi ki ai ‘a e lolo mo e

uaine, peá ne fakahēka ia ki he’ene manú, ‘o ne ‘omi ia ki he fale telefongá, ‘o ne tauhi ia.

“Pea pongipongi ai, ‘i he’ene ‘alú, na’e to’o ‘e ia ‘a e tēnali ‘e ua, ‘o ‘oatu ki he matāpulé, ‘o ne pehē ki ai, Ke ke tauhi ia; pea ko ia kotoa pē te ke toe ‘ange ma’aná, te u totongi kiate koe, ‘o ka u ka toe ha’u.”⁵

Na’e anga’ofa ‘a e tangata Samēliá neongo ‘enau faikehekehé ‘o ‘ikai hangē ko e taula’eiki Siú mo e Līvaité ne na fakalaka hake pē he tangata kafó, ‘a e tokotaha mei hona fonuá. Na’á ne fakahāa’i ‘a e ‘ulungāanga faka-Kalaisi ‘o e angalelé. ‘Oku ako’i kitautolu ‘e Sīsū ‘i he talanoa ko ‘eni ko e tokotaha kotoa pē ko hotau kaungā’apí.

Na’e toki vahevahe mai ‘e ha tokoni ‘i ha kau pīsopelelí ha’ane a’usia ‘okú ne ako’i ia ki hono mahu’inga ‘o e kaungā’apí. Lolotonga ‘ene sio atu ki he kāingalotú, na’á ne sio atu ki ha ki’i tamasi’i mo ha puha kala lahi ‘oku fonu he kala lanu kehekehé. ‘I he’ene vakai atu ki he kāingalotu tokolahi ‘o hono uotí, na’á ne manatu’i ne nau meimei tatau pē ‘o hangē ko e ngaahi fo’i kalá ka na’e makehe ‘a e tokotaha takitaha.

Na’á ne pehē, “Ko e lanu ‘oku nau ‘omi ki he uotí mo e māmaní ‘oku ‘anautolu kotoa ia. Ne ‘i ai hono ngaahi mālohinga mo e ngaahi vaivai fakafo’ituitui, ngaahi koloa fakatāutaha ne nau ma’ú, ngaahi faka’anaua fakafo’ituituí. Ka ‘i hono fakatahataha’i ‘oku nau tui’io ‘o hoko ko ha lanu fakalaumālie ‘o e uouangatahá.” . . .

[“Ko e uouangatahá ko ha ‘ulungāanga fakalaumālie. ‘Oku ‘omi ‘e he kau atu ki ha fāmili e ngaahi ongo faka’ofa’ofa ‘o e melinó mo e ‘i ai ha taumu’á. . . . Ko e fie ma’u ‘a e lelei tahá ma’á e ni’ihi kehé ‘o hangē pē ko ho’o fie ma’u ia ma’au. . . . Ko hono ‘ilo’i ‘oku ‘ikai ha taha ke ne fakamamahi’i koé. [‘Oku ‘uhinga ia ‘e ‘ikai te ke tuēnoa.]”⁶

‘Oku tau langaki ‘a e uouangatahá mo vahevahe ‘a e makehe hotau ngaahi lanú ‘o fakafou ‘i he angalelé: ‘a e ngaahi ngāue fakafo’ituitui ‘o e anga’ofá.

Kuó ke ongo'i li'ekina nai? 'Okú ke fakatokanga'i nai 'a kinautolu 'oku li'ekiná, 'oku nau mo'ui mamahi mo faingata'a'ia? Kau finemui, kuó u fakatokanga'i ho'omou 'omi 'a e lanu makehe ki he mo'ui 'a e ni'ihí kehé 'i ho'omou ngaahi malimalí, ngaahi lea 'ofá, pe lea fakalotolahí.

Ne ako'i kitautolu 'e Palesiteni Tōmasi S. Monisoni ki he founa ke tau fengāue'aki ai mo hotau to'ú mo e taha kotoa pē 'oku tau fe'iloakí 'i he'ene fakahā ki he kau finemui 'o e Siasí "Si'oku tuofāfine 'ofeina, 'oku ou kōlenga atu ke mou lototo'a ke faka'ehi'ehi mei he loto fakamāú mo hono fakaanga 'i 'o e ni'ihí 'oku mou feohí, pea ke mou ma'u foki ha lototo'a ke fakapapau'i 'oku fakakau mai e tokotaha kotoa pē ke nau ongo'i 'oku 'ofeina mo fakamahu'inga 'i kinautolu."⁷

'Oku lava ke tau muimui he sīpinga 'a e Samēlia Leleí pea "lilíu e māmaní" 'e he fo'i toko taha pē 'i he'ene angaleleí.⁸ 'Oku ou fakaafe'i atu kimoutolu takitaha ke fai ha ki'i ngāue faka-Samēlia 'e taha he uike kaha'ú. Mahalo 'e fie ma'u ke fakalaka atu ho'o tokoní 'i ho ngaahi kaungāme'a angamahení, pe ikuna 'i ho 'ulungāanga maá. Mahalo te ke ma'u ha lototo'a ke tokoni ki ha taha 'oku 'ikai ke ne ngaohilele'i koé. 'Oku ou palōmesi atu kapau te ke kakapa atu 'o fakalaka he me'a faingofua ke fakahokó, 'e fiemālie ho lotó pea 'e hoko e anga'ofa ko iá ko e kongā ho'o mo'ui faka'ahó. Te ke sio leva 'o 'ilo 'oku 'omi 'e he

angaleleí 'a e fiefiá mo e uouangatahá ki ho 'apí, ki ho'o kalasí, ki ho uóti, pea mo ho 'apiakó. "Manatu 'i 'eni: ke u kamata 'a e anga'ofá."

Na'e 'ikai ngata pē 'i he 'ofa 'i e taha kotoa 'e he Fakamo'uí, ka na'á Ne tokoni'i e taha kotoa. Fakalahi atu ho'o fai leleí ki he tokolahí. 'E faitāpuekina lahi e toulekeleká mo e tamaikí 'i ho'o ngāue tokoni 'i he anga'ofá. Na'e 'i ai ma'u pē ha feitu'u makehe 'i he loto 'o Palesiteni Monisoní, talu mei he'ene kei talavou, ma'á e kau toulekeleká. 'Okú ne fakatokanga 'i 'a e mahu'inga 'o ha ki'i 'a'ahi nounou, ha malimali pe ha lulululu mo ha nima fa'a ngāue kuo mingimingi. 'Oku 'omi 'e he fanga ki'i ngāue faingofua pehē 'o e 'ofa faka-Kalaisí ha fiefia ki ha mo'ui 'oku fonu he ngaahi 'aho lōloa, li'ekina, mo fakapōpō'uli he taimi ni'ihí. 'Oku ou fakaafe'i kimoutolu takitaha ke mou tokanga ki ho'omou ngaahi kuí mo e kau toulekeleká. Vakai'i ho'omou lotú 'apongipongi pea feinga ke 'ilo'i ha taha 'oku motu'a ange 'a ia te mou lava 'o faka'aonga 'i ki ai ho'omou 'ofá ke fakafiefia 'i 'enau mo'uí. 'Oku 'ikai ko ha me'a lahi: fakafe'iloaki kiate kinautolu 'aki honau hingoá, talanoa mo kinautolu, fakafaingamālie 'i kimoutolu ke tokoni'i kinautolu. Te ke fakaava nai ha matapā pe tokoni ki honau 'apí pe ngoué? Ko ha ki'i ngāue ngali faingofua kiate koe 'i ho'o kei talavou si'i 'oku hoko ia ko ha fu'u ngāue lahi ki ha taha 'oku ki'i matu'otu'a ange. "Manatu 'i 'eni: ke u kamata 'a e anga'ofá."

'Oku 'i ai e taimi 'e ni'ihí ko e me'a faingata'a taha pē 'i hotau ngaahi fāmílí 'a e angaleleí. 'Oku fie ma'u 'e he ngaahi fāmili mālohí ha ngāue. "Loto fiefia, fa'a tokoni mo faka'atu 'i ma'u pē 'a e ni'ihí kehé. 'Oku fa'a tupu ha ngaahi palopalema lahi 'i he 'apí koe'uhí ko e lea ta'e'ofá mo e tō'onga siokita 'a e kau mēmipa 'o e fāmílí. Tokanga ki he ngaahi fie ma'u 'a e kau mēmipa kehe 'o e fāmílí. Feinga ke ke hoko ko ha tokotaha fa'a fakalelei kae 'ikai ko ha tokotaha fa'a fakamatalilí, fuhu pe fa'a kē."⁹ "Manatu 'i 'eni: ke u kamata 'a e anga'ofá."

Na'e 'ofa 'a Sisū he fānaú, fuofua kinautolu 'i Hono umá, mo tāpuaki'i kinautolu.¹⁰ Hangē pē ko e Fakamo'uí, te ke lava ke tāpuekina e fānaú kotoa 'aki ho'o manava'ofá, 'o 'ikai ko kinautolu pē 'i ho 'apí.

Mahalo he 'ikai te ke 'ilo 'a e 'aonga ho'o mo'uí mo ho'o sīpingá ki ha ki'i tamasi'í. Ne u toki ma'u ha ki'i tohi mei ha kaungāme'a 'oku pule 'i ha fale tauhi 'anga fānaú he taimi 'ahó 'i ha 'apiako'anga mā'olunga fakalotofonua. 'Oku ako ai ha kau talavou mo e kau finemui tokolahi 'o e Siasí. "I he'eku fakalaka atu mo e fānaú ikí 'i he ngaahi holisí ko e me'a faka'ofa'ofa ke mamata ki he ngaahi fakatātā 'o Sisūú pe ko e ngaahi temipalé 'oku fakapipiki 'i loto 'i he he ngaahi matapā 'o e ngaahi loka lahi. Ne sio ha taha 'o e fānaú ki ha fakatātā 'o Sisū 'i he tafa'aki ki loto 'o e matapā 'o ha loka 'a ha [finemui] na'e fakaava peá ne pehē, ["Sio, 'oku 'i he'etau akó 'a Sisū!" Na'e lo'imata'ia e finemui 'i he'ene punou hifo ke fā'ofua ki he ki'i tamasi'í. Ne u fakamālō ki he finemui 'i he'ene hoko ko ha sīpinga lelei ki he ni'ihí 'oku nau feohí. 'Oku fakatupu langaki ke 'ilo'i 'oku tokolahi ha to'u tupu 'oku nau feinga ke tu'u ma'á e mo'oní mo e anga-mā'oni'oni pea fakahoko 'enau tafa'akí ko hono fakaafe'i e Laumālié ki he'enu mo'uí, neongo 'oku faingata'a he taimi 'e ni'ihí 'i he longoa'a mo e hoha'a 'a e māmani 'oku nau 'i aí. 'Oku tau ma'u ha to'u tupu faka'ofa'ofa 'i he Siasí."]

'Oku ou tui mo au ki ai! Kau finemui, 'oku mou lilíu 'a e māmaní 'aki e fakatefito ho'omou mo'uí 'ia Sisū

Kalaisí pea 'oku mou ["hoko 'o hangē ko Hono finangalo."]¹¹

Fakamālō atu ki ho'omou mo'ui angalelei: ki hono fakakau atu kinautolu 'oku mou faikehekehé; anga'ofa ki homou to'ú, kau toulekeleká, ho fāmilí, mo e fānau ikí; ho'omou hoko ko e kaungā'api kiate kinautolu 'oku nau li'ekiná mo kinautolu 'oku faingata'a-ia mo lotomamahí. 'I ho'o angalelei, 'okú ke "tataki ai 'a e ni'ihí kehé ki he maama ['a e Fakamo'uí]."¹² Fakamālō atu 'i ho'o fakamanatu mai "oku kamata 'iate au 'a e angalelei."

'Oku ou 'ilo ko Palesitēni Tōmasi S. Monisoní ko e palōfita ia 'a e 'Otuá 'a ia ne hoko 'ene mo'uí ko ha sippinga 'o e angalelei 'a ia te tau lava 'o ako mei ai. Muimui 'i hotau palōfitá. Ako mei he'ene sippingá pea fakafanongo ki he'ene ngaahi leá. 'Oku ou tui ki he ongoongolelei 'o Sísū Kalaisí, pea 'oku ou 'ilo kuo toe fakafoki mai 'a e lakanga fakataula'eikí ki he māmaní 'ia Siosefa Sāmita.

'Oku ou 'ilo 'oku mo'ui hotau Fakamo'uí pea 'okú Ne 'ofa 'iate kitautolu takitaha. Kuó Ne foaki 'Ene mo'uí ma'atautolu kotoa. 'Oku ou lotua ke tau fakatefito 'etau mo'uí 'ia Sísū Kalaisi mo "muimui 'i Hono halá" 'aki 'etau fe'ofa'aki mo e fetokoni'aki.¹³ 'I hono fai iá, 'oku ou 'ilo te tau lava 'o ngaohi e māmaní ko ha feitu'u lelei ange koe-uhí, "Oku [tau] tui 'oku totonu ke . . . angalelei."¹⁴ Ko 'eku fakamo'óni ia, 'i he huafa 'o Sísū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Vakai, Ngaahi Tefito 'o e Tui 1:13.
2. Vakai, *Oxford English Dictionary Online*, 2nd ed. (1989), "benevolent," oed.com.
3. "Ko e Anga'ofá 'e Kamata 'Iate Au," *Tohi Hiva 'a e Fānau*, 83.
4. "Guardians of Virtue," *Strength of Youth Media 2011: We Believe* (DVD, 2010); lava foki ke ma'u atu 'i he lds.org/youth/video/youth-theme-2011-we-believe.
5. Luke 10:25, 27, 29, 30, 33–35.
6. Jerry Earl Johnston, "The Unity in a Ward's Uniqueness," *Mormon Times*, Feb. 9, 2011, M1, M12.
7. Thomas S. Monson, "Ke ke Ma'u ha Lototo'a," *Liahona*, Mē 2009, 123.
8. "Malu'i 'o e Angama'á."
9. *Ki Hono Fakamālohia 'o e To'u Tupú* (tohi, 2002), 10–11.
10. Vakai, Ma'ake 10:16.
11. "Malu'i 'o e Angama'á."
12. "Malu'i 'o e Angama'á."
13. "Malu'i 'o e Angama'á."
14. Ngaahi Tefito 'o e Tui 1:13

Fai 'e Elaine S. Dalton

Palesitēni Lahi 'o e Kau Finemuí

Malu'i 'o e Angama'á

Teuteu leva ke ke taau ke ma'u e ngaahi tāpuaki kotoa 'oku fakatatali atu 'i he temipale mā'oni'oni 'o e 'Eikí.

'Oku 'i ai e taimi 'oku 'ikai fa'a mafakamatala'i ai e ongo 'oku tau ma'ú. 'Oku ou lotua 'e fakamo'oni'atu 'e he Laumalié ki homou lotó 'a ho tupu'anga fakalangí mo ho fatongia ta'engata. Ko e 'amanaki lelei'anga kimoutolu 'o 'Isilelí. Ko e ngaahi 'ofefine fili mo faka'e'i'eiki kimoutolu 'o 'etau Tamai Hēvani 'ofá.

Ne u ma'u ha faingamālie he māhina kuo 'osí ke u 'alu ki ha mali temipale 'a ha finemui ne u 'ilo'i talu hono fā'ele'i. 'I he'eku tangutu he loki silá 'o vakai ki he fetapaki e maama 'o e temipalé, ne u manatu ai ki he 'aho ne u 'uluaki fuofua ai iá. Na'e fakatui 'e he'ene fa'eé hano ki'i kofu hina. Ne u pehē ko e taha ia 'o e fanga ki'i pēpē faka'ofa'ofa taha kuó u mamata aí. Hili ia ne hū mai e finemuí ni 'okú ne kofu hinehina mai. Na'e malama hono fongá pea fiefia. 'I he'ene hū mai ki he loki, ne u faka'amu 'e lava ke sioloto atu e finemui kotoa pē ki he momeniti ko iá mo ne faifeinga ke mo'ui taau ma'u pē pea tauhi 'a e ngaahi fuakava toputapú mo ma'u e ngaahi ouau 'o e temipalé, ko e teuteu ke ne fiefia 'i he ngaahi tāpuaki 'o e hakeaki'í.

'I he tū'ulutui e ongo me'a malí 'i he 'ōlita toputapú, ne na ma'u ha ngaahi tala'ofa 'oku mahulu atu ia 'i he mahino fakamatelié, 'a ia te ne faitāpuekina, fakamālohi'i mo tokoni'i

kinaua 'i he'ena fononga he matelié. Ko e taha ia 'o e ngaahi momeniti fakangalongata'a ne fiefia kotoa ai 'a e langí. 'I he vakai e ongo me'a malí fo'ou ki he ongo sio'ata lalahi he loki, na'e fehu'i ki he tangata malí pe ko e hā 'okú ne vakai ki ai. Na'á ne pehē ange, "Ko kinautolu kotoa kuo mu'omu'a 'iate aú." Ne na vakai fakatou'osi leva ki he sio'ata he tafa'aki holisi 'e tahá pea lea lo'imata'ia mai e ta'ahine malí, "'Oku ou mamata kiate kinautolu 'e muiaki maí." Na'á ne mamata ki hono fāmilí he kaha'ú—ki hono hakó. 'Oku ou 'ilo'i na'e mahino kiate ia 'a hono mahu'inga ke tui ki he mo'ui angama'á mo e angamā'oni'oni. 'Oku 'ikai ha me'a faka'ofa'ofa ange ke te vakai ki aí, ka ko ha ongo me'a malí, mateuteu lelei 'okú na tū'ulutui fakataha he 'ōlita 'o e temipalé

'E teuteu'i kimoutolu ki he temipalé lolotonga ho'omou kei 'i he Kau Finemuí. Te mou ma'u ai 'a e ngaahi tāpuaki 'oku totonu ke mou ma'u 'i ho'omou hoko ko ha 'ofefine pelepelengesi 'o e 'Otuá. 'Oku 'ofeina kimoutolu 'e he Tamai Hēvani pea 'okú Ne finangalo ke mou fiefia. Ko e founa ke fakahoko 'ení ko e "'a'eva 'i he ngaahi hala 'o e angama'á"¹ pea "pikitai ki he ngaahi fuakava 'a ia [kuó ke] faí."²

'E kau finemui, 'i ha māmaní 'oku